

СУЧАСНІСТЬ І ФУТУРОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

В даній статті представлені феноменальні реалії й тенденції розвитку світу ХХ-ХХІ ст. з прив'язкою до перспектив діяльності й розвитку на основі глобалістики як науки про фундаментальні чинники і механізми всезагального системного управління світовими процесами. Наданий алгоритм актуалізації глобальносистемного єднання, яке має всесвітньо-історичну цінність для ноосферного поступу людства.

Ключові слова: сучасність, реалії, інформатизація, глобалізація, криза, тенденції, цивілізація, футурологія, поступ.

Скаленко А. К. Современность и футурология информационной цивилизации. В данной статье представлены феноменальные реалии и тенденции развития мира ХХ-ХХІ вв. с привязкой к перспективам деятельности и развития на основе глобалистики как науки о фундаментальных факторах и механизмах всеобщего системного управления мировыми процессами. Представлен алгоритм актуализации глобальносистемного единения, имеющего всемирно-историческую ценность для ноосферного развития человечества.

Ключевые слова: современность, реалии, информатизация, глобализация, кризис, тенденции, цивилизация, футурология, прогресс.

Oleksij Skalenko. Modernity and futurology of information civilization. In this article phenomenal realities and trends in the world of ХХ-ХХІ centuries are presented, the prospects of activities and development on the basis of globalization as a science of fundamental factors and mechanisms of universal system management of world processes, as well as provided a substantive algorithm globally systemic unity, which is world-historical value for the advancement of mankind.

Keywords: modernity, realities, informatization, globalization, crisis, tendencies, civilization, futurology, progress.

Ми можемо стільки, скільки знаємо

Ф. Бекон

Історія – це дійсність минулого и потенціал майбутнього

Глобальносистемна думка сучасного футуролога

Сучасність, особливо друга половина ХХ та початок ХХІ ст. всесвітньої історії людського життя, імперативно і невідворотно продемонструвала феномен надінтенсивної інформатизації процесів соціокультурного, політичного і техніко-економічного розвитку.

Спробуємо по необхідності та по можливості методологічно узагальнено усвідомити аксіологію цього феноменального процесу, тобто його «користь чи шкоду» в нашому житті, але вже з урахуванням супроводжуючого феномена глобалізації загального цивілізаційного процесу в умовах сучасності.

Реально ці процеси відбулися як закономірний наслідок практичного використання історично вже накопичених в світі науково-інформаційних знань, в першу чергу завдяки цим знанням та здебільшого методом активного творчого винайдення і впровадження по-сучасному інноваційних, тобто високоінформаційних технологій (ВІТ). Однак, дещо відкладеним за часом (а вочевидь – супутнім, навіть можна сказати – майже синхронним) і також цілком закономірним виявився сутнісно начебто інший феноменальний процес раніше небаченої системної потуги – глобалізації людського життя у всесвітньо-планетарному вимірі.

Також бачимо, що тенденції світового і національного розвитку вже ХХІ ст. аж ніяк не спростували об'єктивно імперативного характеру суть глобалізаційного процесу. Навпаки, попри псевдонаукове спрощення глибинної сутності феномена глобалізації та спротив антиглобалістів різного штибу, реально практична ситуація спрямовує людство до більш уважного ставлення до цієї природно невідвортної ситуації шляхом фундаментально наукового вияву справжньої сутності, причин та глобалізуючих потужностей цього феномена.

Глобальносистемні науково-теоретичні дослідження цієї проблематики за новою, розробленою в ДУ «ІВІ НАН України» методологією, на першому етапі визначення реальної ситуації показали, що названі вище феномени інтенсивної інформатизації й імперативної глобалізації сучасного світу фундаментально та об'єктивно по суті співпадають. Отже, насправді – це підтверджена практичним життям всеохоплююча, але фундаментальна і за єдино глибинною сутністю **трансінформаційна глобалізація**.

Також тут справедливо зафіксуємо, що глобально-об'єктивну всесвітньо-історичну сутність цивілізаційного процесу як соціокультурного поступу людства в природному середовищі геніально визначив наш видатний вчений, перший президент Академії наук України академік В. І. Вернадський. Свою концепцію він сформулював глобально й лаконічно: *«Упровадженням символів, літер і чисел людство осягнуло циклічність та інтенсивність впливу природних явищ на своє життя, навчилося користуватися цими знаннями і передавати їх прийдешнім поколінням, фактично започатковуючи цим*

свою цивілізаційну історію» [1]. А сьогодні нашими доцільними дослідженнями сформоване відповідне концептуальне бачення глибинно сутнісних причинно-наслідкових зв'язків цих феноменів та їх глобально впливових функцій як основних чинників в динамічній, але специфічно взаємодіючій системі «людина, екосфера та інформатизація світу».

По-перше. Всесвітньо-історична картина процесів цивілізаційного поступу в умовах реального природного довкілля свідчить про те, що ефективність цієї діяльності й розвитку в напрямку вдосконалення свого життя цілковито і однозначно залежить від набутого досвіду та знань про природні процеси. Відтак слід визначити, що сучасне життя людства, першочергово в сфері діяльності та поступу цивілізації, об'єктивно й пріоритетно фундаментально базується як на речовинно-енергетичній першооснові, так і на суті ідеальній, глобальностемно вирішальній інформаційно-цільовій основі, включно в сферах соціокультурної, політичної та сучасної технологічно-економічної діяльності.

По-друге. Фундаментально науковий пошук всесвітньо-історичних взаємозв'язків найвпливовіших чинників сучасного розвитку на основі вже інноваційної, актуально відповідної глобальносистемної методології дозволив нам також системно усвідомити глибинну трансінформаційну сутність власне цивілізаційного поступу людства. Саме таким чином була досягнута принципова можливість цілком відповідно до цієї методології, отже *всезагальносистемно*, розглядати згадану глобальну структуру чинників – «Людина, екосфера (економіка+екологія) та інформатизація світу».

По-третє. Враховуючи конкретну службову роль наукових досліджень, ще й з конструктивом щодо найгостріших національних інтересів України в умовах реалій світового розвитку, нами було встановлено, що з позиції прийнятої нами методології пошукових досліджень і практичної реалізації досягнутих результатів найгострішою проблемою сучасності є всебічне усвідомлення кожною нацією реальної можливості *катастрофічного перебігу глобальносистемної кризи сучасної цивілізації*. Фундаментальною причиною такої ситуації нами визначено конструктивно реальні ефекти в процесах сучасного розвитку – явища *дезінформації та дезінтеграції* з причин безконтрольного накопичення та широкого розповсюдження недостовірних, тобто неякісних інформаційних знань.

Яскравим підтвердженням критичної ситуації в сучасному світі саме з цих причин виявились планетарно поширені тероризм і так звані гібридні війни, фактично укорінені в так званій світоглядній війні як

диявольській суміші перманентно холодної інформаційної та гарячезбройних регіональних воєн.

Але, як ми бачимо, активно розпочата в ХХ ст. війна поміж так званими матеріалістами та ідеалістами, які були так необачно зациклені на процесі пошуку пріоритетно вирішального, «первинного» критерію розвитку в об'єктивно існуючому матеріальному середовищі, реально призвела світову спільноту не тільки до загального концептуально-практичного *фіаско*, а й мультиплікаційно розповсюдила глобальні проблеми на усі сфери розвитку.

По-четверте. Складна проблематичність національного, світового і глобального розвитку в режимі соціально-економічної забезпеченості є стійкою ознакою новітнього історичного процесу. Всесвітня історія економічної думки свідчить про те, що людство практично в постійному режимі проводило пошук шляхів удосконалення своєї діяльності, орієнтуючись, головним чином, на щоденні життєві потреби, пряму та зворотну реакцію природних речей. Історично одночасно, тобто саме в процесі своєї діяльності та розвитку, людство накопичувало *знання про світ* як інформацію про навколишнє середовище та про наслідки взаємодії з ним. І саме ці діалектичні процеси взаємодії глобальних чинників зформували феномен *історичної пам'яті* людства як реальний, хоч і специфічно *суто ідеальний інформаційний ресурс соціально-економічної діяльності й цивілізаційного поступу*.

Безумовно, що впродовж усіх періодів свого існування соціум як людське суспільство нагромадив чимало відтепер вже навіть *наукових інформаційних знань*⁷. Однак, реальні процеси світового розвитку в епоху так званої НТР свідчать не тільки про вражаючі технологічно-економічні досягнення людства, а й про значні негативи: ресурсні дефіцити, військові та релігійні конфлікти, продовольчі й системні соціально-економічні кризи та екологічні деформації, в тому числі – саморозвали потужних держав і регіональних угруповань.

Так, саме глобалносистемний аналіз соціального стану і сталих показників економічного розвитку більшості країн світу, що в найзагальнішому варіанті проведений за ініціативою ООН і викладений в матеріалах Всесвітніх конференцій з проблем світового розвитку (1992-2016 рр.), яскраво підтверджує глобальний характер цих небезпечних тенденцій, фіксує вирішальність їхнього впливу на геополітичні процеси, на планетарні економіко-екологічні зрушення,

⁷ Під «інформаційними знаннями» ми розуміємо всесвітню систему знань, що історично накопичені людством, модульно зафіксовані на інертних щодо їхнього змісту речовинно-енергетичних носіях та готові для практичного використання в усіх сферах соціально-економічної діяльності й цивілізаційного розвитку.

отже, – на глобальний, регіональний та національний розвиток, відтак і на всезагальний цивілізаційний поступ.

Все частіше, особливо в ХХ-ХХІ ст., поширюються так звані ідеологічні, або психоінформаційні, війни, в тому числі у формах «гібриду» або релігійного фундаменталізму, які сьогодні вже також набули глобального виміру та впливу на геополітичні та гео економічні процеси. Це також підтверджує факт дефіциту науково-практичного усвідомлення людством значення і ролі методологічно-інформаційних орієнтирів в умовах сучасності. Про дефіцит інформаційних знань в сфері соціально-економічної методології також яскраво свідчить вже історично тривалий пошук шляхів подолання соціально й ідеологічно конфронтаційного, в тому числі так званого мальтузіанського підходів до проблематики розвитку, основними відправними положеннями яких є небезпека «самознищення» та невідповідні до потреб сучасного людства «межі зростання», що фактично призводять до прийняття тупикового менталітету в еколого-економічній сфері, міждержавних та міжлюдських відносинах.

Попри те, що в процесах сучасної творчої соціокультурної і техніко-економічної діяльності, і саме на *науково-інформаційній основі*, людський геній створює «найвищі» технології, їхнє практичне використання сьогодні має не тільки позитивний напрям, а й великою мірою набуло антигуманного й антиекологічного характеру, найбільше, як очевидно, у сферах ядерних озброєнь, хімічних та інших недосконалих і «тіньових» виробничих підприємств.

Існуючі методи внутрішнього і міжнародного поділу праці з різною мірою відкритості національних економічних систем та необхідністю забезпечення так званих національних інтересів на різних рівнях демократичності, консолідованості та конкурентоспроможності суспільств в процесах взаємопов'язаного саморозвитку – все це певною мірою функціонує діалектично-суперечливо, але реалії світової економіки все ж свідчать про надмірне домінування *дезінтеграційних ефектів* в житті сучасного людства. Тут актуальною є *потреба науково усвідомити*, що підґрунтя цих небезпечних ефектів також знаходиться в надрах *глобальних механізмів функціонування інформаційного ресурсу* в житті світової спільноти. В цьому і полягає функція науки глобалістики.

Усе це вказує на актуально гострі потреби науково-теоретичного, методологічного та концептуально-практичного усвідомлення основних чинників і механізмів всебічно, тобто *глобальносистемно* ефективного й безпечного господарювання та поступу в специфічних умовах сучасності. Адже останні десятиріччя розвитку, як вже було сказано,

чітко виявили стійкі тенденції світового процесу: *інтенсивну інформатизацію та суть системно відповідну глобалізацію* процесів економічної діяльності і соціального розвитку. Ці імперативні тенденції переконливо показують, що саме вони як стратегічні орієнтири розвитку визначають проблематику та напрямки актуальних наукових досліджень механізмів системного забезпечення організації надійного й ефективного соціально-економічного процесу в нашій державі. Світ-системну орієнтацію щодо такого напрямку поступу добре показано в фундаментальній монографії «Україна-Китай», в якій системно використана праця відомого вченого А. І. Кудряченка «*Сучасні світосистемні трансформації та стратегічні засади розвитку України*» [2].

Однак, намагаючись деяким чином пристосуватись до світових вільно-ринкових процесів, українська економіка все ж знаходиться сьогодні, досить м'яко кажучи, в стані «несистемного» самореформування. Макроекономічні спроби якось стабілізувати ситуацію в прогресивному напрямку здійснюються фактично без стратегічно виваженої концепції, без належного усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків у цій доленосно важливій, з точки зору національної безпеки, справі.

Слід зауважити, що загальносистемний розгляд цієї проблематики потребує врахування усіх найвпливовіших як внутрішніх, так і зовнішніх чинників і параметрів суспільного розвитку. Однак, треба врахувати, що усякий прогрес в межах початково помилкової системи доконечно виявляється майже несподіваним регресом. Відтак, обґрунтування системно пріоритетних важелів вирішення проблем, передусім економічної забезпеченості й пошуку чинників стратегічного впливу на господарчі процеси, треба проводити, починаючи саме з науково-концептуального усвідомлення глибинних механізмів функціонування інформаційного ресурсу в соціально-економічних системах.

Найголовніше: тут слід постійно враховувати фундаментальне системно прогресотворче значення й глобально початкову, вирішально цільову роль інформаційного ресурсу в процесах діяльності і розвитку, знанняєва соціально-економічна потужність якого ще навіть в найменшій мірі не вивчена та позитивно не використана людством. Цей ресурс на сьогодні знаходиться, прямо скажемо, в стані безвідповідального споживання або, кращою мірою, в статусі поки що «прихованого» для глибокого і широкого розуміння та, *зрештою, й кваліфікованого використання найціннішого резерву.*

Глобальна і вирішальна роль інформаційного економічного ресурсу в процесах сучасного світового розвитку поглиблено досліджувалась автором і викладена майже в усіх його публікаціях. В них, зокрема, йдеться про те, що здобуті фундаментально-прикладною наукою первинно-об'єктивні інформаційні знання цілеспрямовано творчо трансформуються в методологічно повних економічних системах та використовуються в усіх прикладних наукових розробках: у проектуванні, раціоналізації, методичних та організаційно-управлінських рішеннях, в технологічному виробництві. В цій роботі на глибинному рівні показано, що саме *інформаційні знання як стратегічний економічний ресурс глобального впливу* є пріоритетно головною складовою системи національної безпеки кожної держави.

Таким чином, теоретично-концептуальними дослідженнями автора встановлено, що в загальносистемному вимірі механізм економічної діяльності та соціального розвитку принципово базується та може ефективно і безпечно функціонувати на трьох об'єктивно необхідних та глобальносистемно впливових, отже, стратегічно вирішальних основах: а) *інформаційній*, яка є *глобально єдиною основою – ресурсом* мислення та цілепокладальної людської діяльності; б) *інтелектуальній*, яка є *глобально єдиним*, але вже *трансінформаційним* ресурсом – рушієм активно творчої праці в її *мікропроцесуальному* визначенні; в) *інноваційній*, яка є «кінцевим» цілепокладальним ресурсом, що завершує комплекс по-суті *ідеальних*, але пріоритетно вирішальних ресурсів в процесі досягнення ефективної результативності активнотворчої соціально-економічної праці вже *транстехнологічним*, тобто *hi tech макропроцесуальним* шляхом. В цьому і полягає основна сутність *глобальносистемної методології людської праці*.

По-н'яте. Таким системним чином, глибинно усвідомлюючи необхідність більш кваліфікованого відношення до реально існуючої загрози наступу катастрофічної кризи в сучасній світ-системі, та з використанням *глобальносистемної методології* ми розробили нові підходи до відповідного визначення специфіки фундаментальних та прикладних наукових досліджень життя людства на даному етапі цивілізаційного поступу, а також – до пошуку причин і наслідків щодо його найближчого майбутнього. Відповідно до визначених завдань таку науку ми назвали *«Глобалістика – наука про фундаментальні чинники та механізми всезагальносистемного управління світовими процесами»*. За нашими переконаннями, саме такий науковий пошук здатний віднайти ієрархічно відповідні пріоритети та функції кожного чинника в процесуальному механізмі соціальної діяльності й цивілізаційного

розвитку як поступу до більш досконалого, *ноосферного* модус вивенді людства.

Використані джерела та література:

1. Вернадский В. И. О науке. Избр. труды / Сост. Г. П. Аксенови др. Т.1. Дубна : Феникс, 1997. 576 с.

2. Кудряченко А. І. Сучасні світосистемні трансформації та стратегічні засади розвитку України (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 17 січня 2018 року) // Вісник Національної академії наук України. 2018. № 3. С. 13-18.

В даній роботі інноваційно системно використані багаторічні авторські концептуальні праці.